

h. ibsen

Styrskiftet

DIVADLO ANDREJA BAGARA V NITRE
vyznamenané „Za vynikajúcu prácu”
a „Za zásluhy o výstavbu”

35. SEZÓNA
254. PREMIÉRA

HENRIK IBSEN

STRAŠIDLÁ

Dráma v dvoch častiach

Preklad: Ladislav Obuch

Úprava prekladu: Jozef Bednárík, Darina Kárová

Dramaturgia: Darina Kárová

Scéna: Milan Ferenčík

Kostýmy: Ľubica Obuchová

Hudba z diel F. Liszta a R. Straussa

Pohybová spolupráca: Elena Lindtnerová –
– Krošláková

Réžia: JOZEF BEDNÁRIK

PREMIÉRA 8. JÚNA 1985

Riaditeľka: Zaslúžilá umelkyňa Hilda Augustovičová

Vedúci umeleckého súboru: Karol Spišák

OSOBY A OBSADENIE

	ADELA GÁBOROVÁ
ELENA ALVINGOVÁ	ŽOFIA MARTIŠOVÁ
OSVALD ALVING	PAVOL VIŠŇOVSKÝ
MANDERS	PETER STANÍK
ENGSTRAND	ANDREJ RIMKO
REGINA	
ENGSTRANDOVÁ	JANA STRNISKOVÁ

Predstavenie vedie: Lýdia Olšanská

Text sleduje: Magdaléna Drábeková

Reprodukcia hudby a zvukov: Jiří Barta a Lýdia Olšanská

Javiskový majster: Vojtech Ploščinský

Svetlá: Bernard Šiška

Scénu, parochne a kostýmy vyrobili dielne DAB pod vedením Ing. Stanislava Vargu

PÄTNÁŠŤMINÚTOVÁ PRESTÁVKA PO I. ČASTI

Henrik Ibsen

HENRIK IBSEN

predstaviteľ malého európskeho národa, jeden z najväčších svetových dramatikov, priekopník modernej drámy 20. storočia.

Narodil sa 20. marca 1828 v zámožnej rodine nórskeho mestečka Skien. Po čase jeho otec zbankrotoval a rodina sa ocitla na najnižšej priečke spoločenského rebríčka. 15-ročný Henrik odchádza za prácou. Neskôr opúšťa lekáreň, kde strávil učňovské roky a ako 22-ročný prijíma miesto scénického inštruktora v divadle v Bergene. A divadlu zostane verný až do smrti – ako dramatik. Spočiatku národný a vždy druhý (za Bjørnstjerneom Bjørnsonom, oslavujúcim a oslavovaným, on – kritizujúci a kritizovaný), potom – po svojej päťdesiatke – ovenčený vavrínmi svetovej slávy. Pritom je zaujímavé, že svetovú slávu mu získali hry dôsledne a programovo sa zaoberajúce najaktuálnejšími pro-

blémami nórskej súčasnosti. A ešte pozoruhodnejšie je, že všetky tieto hry napísal v cudzine.

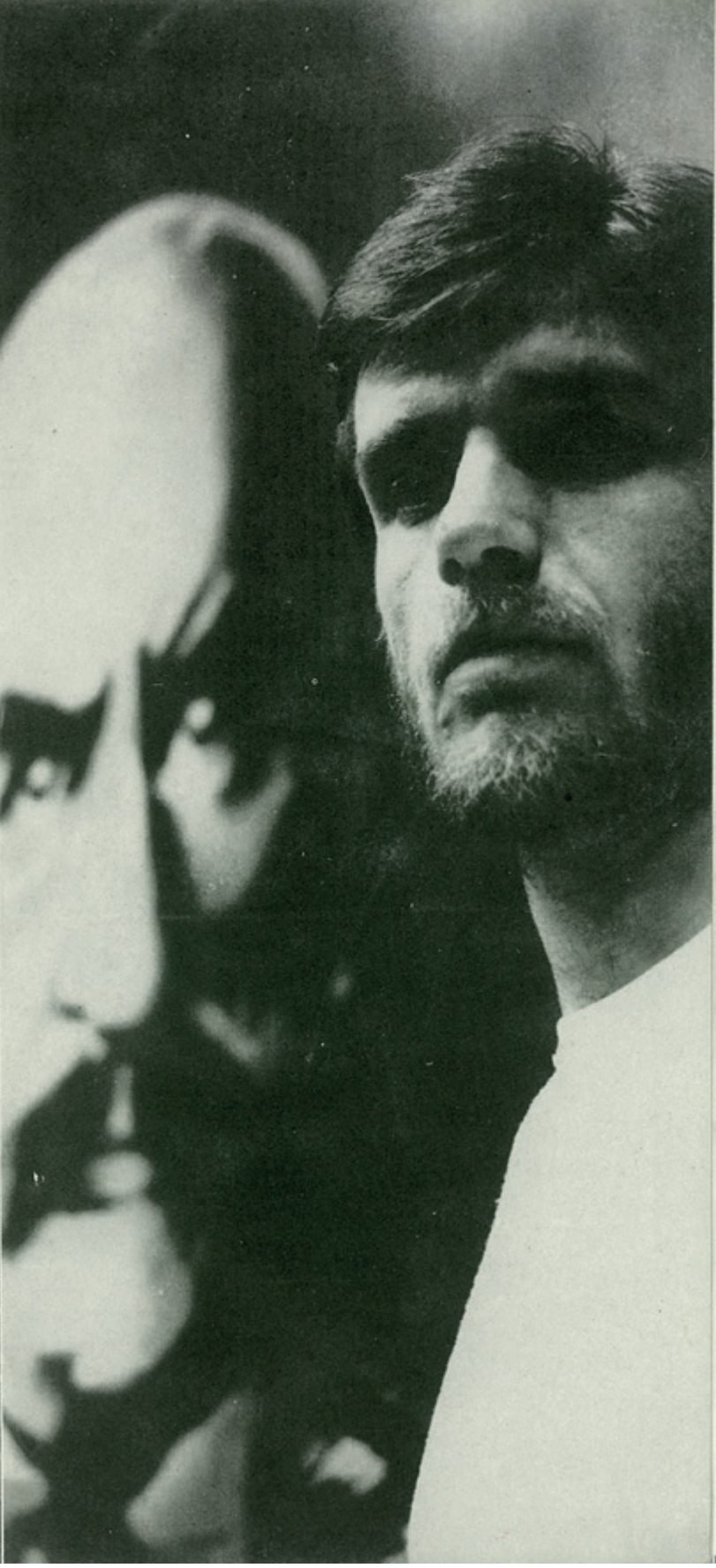
Áno, plných 26 rokov žil Henrik Ibsen v dobrovoľnom exile, do ktorého odišiel v roku 1864 sklamaný vývinom politických a spoločenských pomerov v Nórsku, rozčarovaný neschopnosťou buržoáznej demokracie, ktorá hlasnými frázami podporovala ideál národnooslobodzovacieho boja, no vzápätí ho svojou zbabelosťou a kompromisnosťou zrádzala. Ibsena vyhnala z vlasti láska k vlasti. Písať divadelné hry bolo jeho životným poslaním. A divadlo chápal ako jednu z možností prispieť k premene sveta – cestou premeny jednotlivca. Aby mohol vyzývať k slobode, sám musel odhodiť putá. Jeho odchod pripomína potrebu maliara – pri maľovaní neustále odstupovať od obrazu, aby videl celok, aby sa mohol s novým poznaním a novou útočnou silou vrhnúť späť do tvorby.

Hoci sa Henrik Ibsen vrátil domov v roku 1891 ako svetoznámy spisovateľ, naďalej zostali jeho drámy predmetom kritických sporov a spoločenských škandálov. Spory o Ibsena trvajú dodnes, aj keď pre podstatne iné príčiny. Jedno však musia priznať i jeho najzarytejší odporcovia – skutočnosť, že tento „revolučný moralista“, „najväčší rozbihač predsudkov 19. storočia“, „geniálny skeptik“, „básnivý kritik“, „večný pochybovač“, „totálny individualista“ a „reformátor drámy“ ovplyvnil celú divadelnú epochu – Shawa, Maeterlincka a Hauptmanna, rovnako ako Čechova, Pirandella, O'Neill a mnohých po nich nasledujúcich. Ibsenovo dielo je obrovským kameňom – monumentom na ceste svetovej drámy. Možno ho odmietať, ale nemožno ho obísť. Jeho večnosť spočíva v estetických kvalitách a ideových hodnotách, v pravdivom hlbokom zobrazení zápasov ľudského ducha, v majstrovskom dialógu a precízne budovanej stavbe drámy, v nesmiernej sile mravného ideálu pravdy, lásky a slobody, ktorý pred nás Ibsen postavil celou svojou tvorbou, celým svojím životom.

Henrik Ibsen napísal 24 hier, z ktorých sa viac ako dve tretiny stali nesmrteľným príspevkom do svetovej dramatickej literatúry. Tu sú ich názvy:

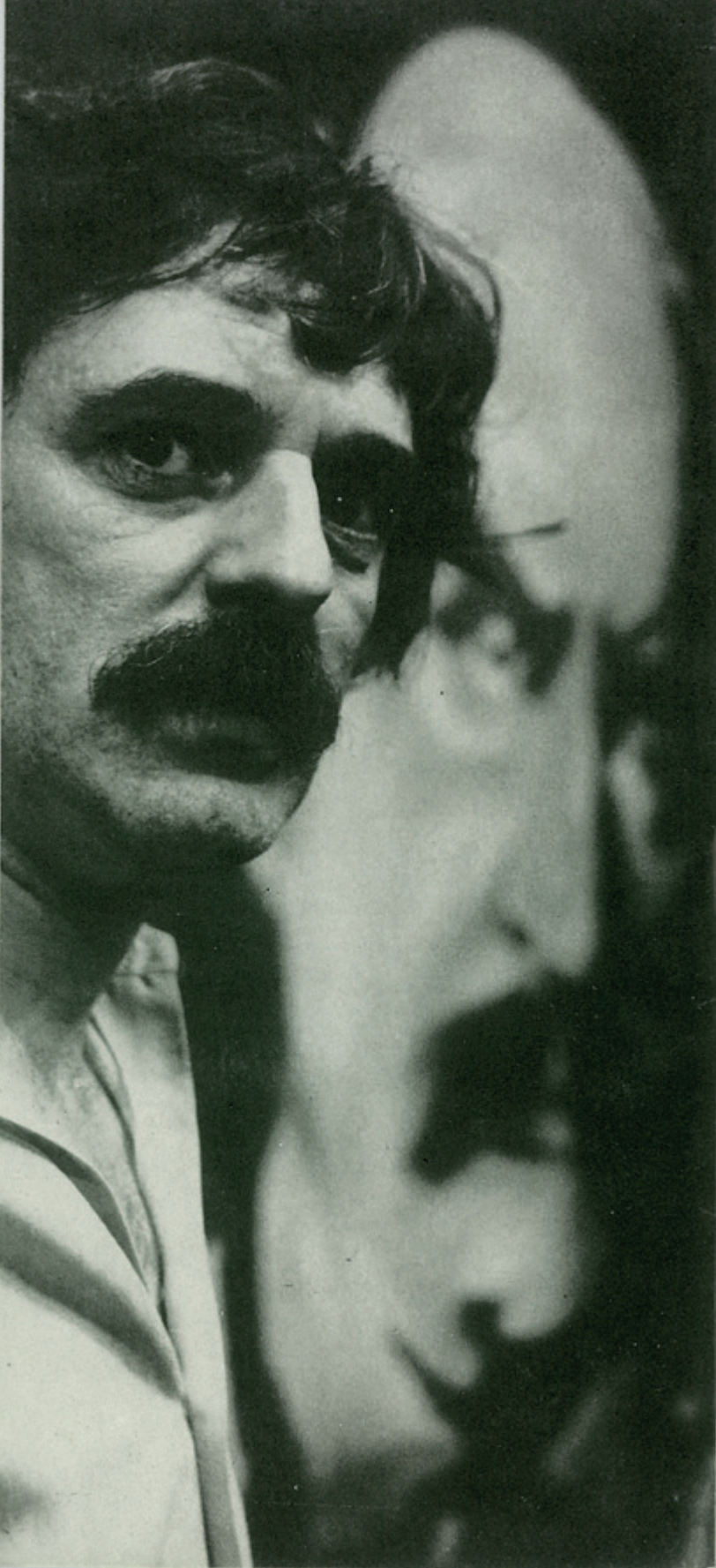
Komédia lásky (1862), Nápadníci trónu (1863), Brand (1866), Peer Gynt (1867), Spolok mladých (1869), Cisár a Galilejský (1873), Opory spoločnosti (1877), Domov bábok (aj pod názvom Nora, 1879), Strašidlá (1881), Nepriateľ ľudu (1882), Divoká kačka (1884), Rosmersholm (1886), Pani z primoria (1888), Hedda Gablerová (1890), Staviteľ Solness (1892), Malý Eyolf (1894), John Gabriel Borkmann (1896), Keď sa my mŕtvi preberieme (dramatický epilóg, 1899).

Henrik Ibsen zomrel 23. mája 1906.

GENGANGERE (nór.). Gosts (angl). Prividenija (rus.). Navrátilci, duchovia, prízraky, STRAŠIDLÁ.

Hra, ktorú možno označiť najmenej dvoma naj... : obsahom najškandalóznejšia a formou najdokonalejšia Ibsenova dráma. Z týchto dvoch vlastností vyplývajú aj nesmierne rozpory v jej hodnotení kritikou i širokou verejnosťou – od úctivého obdivu po prudkú nenávisť.

Keď *Strašidlá* v roku 1881 vyšli tlačou, vzbudili rozruch a pohoršenie, aké nemalo obdobu. Nečudo – žena utečie od svojho manžela a vrhne sa do náručia predstaviteľovi cirkvi, ktorý ju pošle späť a prinúti maskovať mužovo celoživotné bezbožné konanie. Alvingov úpadok kladie autor za vinu plytkému a pokryteckému spoločenskému prostrediu a sobáš pani Alvingovej označí za predaj. A akoby mu nebolo dosť, plod z tohoto zväzku obdarí dedičnou chorobou, ktorú priamo pred divákom ukazuje v štádiu paralýzy. To všetko korunované takmer krvismilným vzťahom brata a sestry a otázkou, či matka otrávi alebo neotrávi svoje dieťa.

Georg Brandes, nórsky kritik a Ibsenov priateľ, vyjadril účinok *Strašidiel* obrazom „Ibsen zahasil hviezdy“. Anglická tlač – ako spomína G. B. Shaw – označila túto hru prívlastkom „otvorená kloaka“. V Nemecku sa niekoľko rokov nesmela inscenovať.

Neskôr sa o *Strašidlách* hovorilo ako o atentáte na meštiansku spoločnosť 19. storočia, F. X. Šalda ich považoval za „moderný patologický mýtus“, „dovršenie antickej dramatickej formy“, Franz Mehring a Upton Sinclair dokonca za vrchol Ibsenovej tvorby.

Svetová premiéra sa uskutočnila v roku 1882 v Chicagu v podaní hosťujúceho škandinávského súboru. V roku 1883 ich naštudovala švédska spoločnosť A. Lindgrena, ktorá uviedla niekoľko predstavení aj v hlavnom meste Nórska v Kristianii (s búrlivým ohlasom). Potom nasledovali inscenácie v Nemecku (Augsburg 1886, Berlín 1887), vo Francúzsku (Paríž 1890), v Rusku (1904 – Petrohrad, 1905 – Moskva MCHAT, 1909 – Moskva Malé divadlo) a ešte v mnohých a mnohých divadlách sveta. Na národnú premiéru v Nórsku čakali *Strašidlá* až dvadsať rokov od svojho vzniku.

V Čechách ich po prvý raz uviedlo Národné divadlo v roku 1909 v réžii Jaroslava Kvapila. Prvé slovenské naštudovanie *Strašidiel* je zároveň prvou inscenáciou Ibsenovej drámy v Divadle Andreja Bagara v Nitre.

Aj keď skutočnosti hry, ktoré kedysi vyvolávali búrky škandálov a nenávisť, v súčasnej dobe už nešokujú, predsa len existuje i medzi milovníkmi Ibsenovho umenia nemálo tých, ktorí rozhodne *Strašidlá* odmietajú. Obviňujú ich z naturalizmu, zastaralosti problémov, z prílišného pesimizmu. Že *Strašidlá* treba pokladať za ilustráciu naturalistickej teórie dedičnosti – to bol názor v Ibsenovej dobe veľmi rozšírený. Vyvracajú ho slová samotného autora, ktorý takto označil zámer hry: „...chcem vytvoriť literárny monument čiernemu teologickému gangu, ktorý vládne v Nórs-

sku." Dedičnú chorobu Osvalda chápeme skôr v zmysle metaforickom než medicínskom – ako symbol morálnej ná- kazy. A keď pôjdeme po tejto ceste ďalej, premenia sa Stra- šidlá z kritického demaskovania chorých vzťahov v rodine na premyslený útok proti pokrytectvu, falošným ilúziám, konvenciám a dogmám chorej spoločnosti. A to bol, my- slím, aj Ibsenov cieľ.

Darina Kárová

„Do života spoločnosti, do našej vlády i do našej tlače musí prísť nový aristokratický element. Pravdaže, nemám na mysli aristokraciu rodu, tým menej majetku, ani aristokraciu rozumu alebo aristokraciu talentu či schopností. Hovorím o aristokracii vytvorenej charakterom, vôľou a celým duchovným bohat- stvom človeka.“

H. Ibsen Prejav k trondheimským robotníkom
14. júla 1885

„Björnson hovorí: väčšina má vždy pravdu. A ako praktický po- litik to hovoriť môže. Ja však proti tomu musím namietat': men- šina má vždy pravdu, lenže ja myslím na onú menšinu, ktorá ide vpred, tam, kam väčšina ešte nedošla. Myslím, že pravdu má ten, kto je najužšie spätý s budúcnosťou.“

H. Ibsen Z listu G. Brandesovi 3. januára 1882

„Ako sa príslušník malého národa môže stať svetovým spiso- vateľom? Nesmie to byť len veľký umelecký talent, ale aj rov- nako veľký ľudský charakter – ako Ibsen. Nesmie mať záujem len o domáce problémy, ale rovnako aj o všefudské problémy európske – ako Ibsen. Musí byť svojou tvorbou na celom súve- kom kultúrnom a spoločenskom živote aktívne zainteresovaný v mene najvyšších humanitných ideálov – ako Ibsen. Ak on je- jediný spomedzi všetkých ostatných bude ich dostatočne a čest- ne brániť, môže byť príslušníkom aj toho najmenšieho národa na svete, práve on sa stane kultúrnym a mravným svedomím celej Európy, prípadne ľudstva.

Autor malého národa – podľa príkladu Ibsenovho – musí si byť vedomý, že stať sa svetovým spisovateľom nezávisí ani tak od toho, o aký veľký národný kolektív či národnú kultúru sa opiera, ako skôr od toho, aké veľké kultúrno-spoločenské ideály ho podopierajú, za aké veľké kultúrno-spoločenské ideály on sám bojuje vo svojej tvorbe, s akým veľkým osobným rizikom tieto najvyššie ideály bráni – a či jeho veľký umelecký talent je vyvá- žený rovnako veľkým ľudským charakterom.

Nórsky dramatik Henrik Ibsen bol spisovateľom tohoto vzne- šeného typu po každej stránke.“

Július Pašteka Z doslovu k súbornému vydaniu
Ibsenových hier

MÁJOVÁ DIVADELNÁ NITRA '85

Slávnostnými fanfárami a skupinou vlajkonošov sa otvoril 17. mája 1985 XIII. ročník súťažnej prehliadky slovenských zájazdových divadiel – Májová divadelná Nitra. V hľadisku zasadli predstavitelia politických i štátnych orgánov, zástupcovia slovenských divadiel, tlače, rozhlasu a televízie a zahraniční hostia zo ZSSR – herečka z MCHAT-u, národná umelkyňa Margarita Valentinovna Majorovová a režisér z Činoherného divadla v Barnaule Vladimír Lvovič Čertkov, z BLR herečka z Činoherného divadla z Dimitrovgradu Lidia Stefanova a režisér a pedagóg Divadelnej fakulty zo Sofie Kosta Conev, z MLR režisér Divadla Józsefa Atilla z Budapešti Árpád Benedek, z NDR dramaturg z Činoherného divadla v Plavne Günter Wolgas, a z PLR herci z Národného divadla z Varšavy: Halina Kossobudská a Gustav Kron.

Námestník ministra kultúry SSR Dr. Vladimír Čerevka vo svojom prejave zdôraznil rozvoj slovenských divadiel za 40 slobodných rokov, ako aj ich ideový a umelecký rast.

Súťaže sa zúčastnili všetky slovenské zájazdové divadlá. Prehliadku otváralo DAB pôvodnou slovenskou drámou I. Hudeca a P. Valu Knieža, DPDM, namiesto plánovanej Brechtovej hry Muž ako muž uviedlo Moliérovho Tartuffa, osud choroby herečky postihol aj DJZ, ktoré pôvodne plánovanú dramaturgiu Šikulových Majstrov zamenilo za hru O. Záhradníka Meno pre Michala. Potom už prehliadka pokračovala bez zmien v tomto poradí: DJGT prišlo s filozofickou hrou J. Broszkiewicza Mikuláš Kopernik, UND s Kákošovým Domom pre najmladšieho syna, MOD – Thália, Košice s krehkým príbehom F. Karintyho Sny na hore Gellért, DSNP s pôvodnou hrou Karola Horáka Medzivojnový muž. Prehliadku uzatvárala 24. V. 1985 NS z Bratislavy a. h. s dramaturgiou románu Nodara Dumbadzeho: Zákon večnosti.

Obohatením XIII. ročníka MDN boli predstavenia štúdiového charakteru: DJZ s Radičkovou Lazariádou, DJGT s Petrovovou hrou Divadlo, moja láska, DPDM s Fehérovou a Uhlárovou scénickou kompozíciou o živote a diele nášho básnika: Laco Novomeský, a DAB s javiskovým spracovaním Chrobákovej poviedky Katarína.

Diskusie, ktoré boli po každom súťažnom predstavení sa niesli v duchu otvorenej kritickosti a vyznievali ako pomoc súborom v upozorňovaní na nedostatky v rôznych zložkách inscenácií. Seminár na tému Dramaturgia a jej práca na pôvodných hrách mal dobrú úroveň vo vyjasňovaní si vzťahov, spolupráce autor – dramaturg.

Porota v zložení: PhDr. Ján Jaborník (predseda), Pavol Mária Gábor, PhDr. Zuzana Hlavenková, CSc, PhDr. Miloš Mistrík, CSc, a PhDr. Dagmar Podmaková konštatovala vo svojom záverečnom zápise, že XIII. ročník MDN mal vcelku vyrovnanú úroveň. Chýbala však inscenácia nadpriemerných kvalít.

Na druhej strane konštatovala, že súbory, ktoré v minulosti prechádzali obdobím istej umeleckej stagnácie (DJGT, Zvolen, UND, Prešov, čiastočne aj DJZ z Prešova) zaznamenali pozitívny vývoj v konsolidácii a tvorivom raste.

Z pozitív prehliadky vyzdvihla porota dramaturgickú iniciatívu

reprezentovanú v tvorivom úsilí v inscenovaní hier súčasných slovenských autorov. Tri z nich: *Knieža*, *Meno pre Michala* a *Medzivojnový muž* boli uvedené v profesionálnych divadlách po prvý raz. Po dôkladnej analýze a zvážení všetkých ideovo-umeleckých kritérií v zmysle Smerníc MK SSR o usporadúvaní MDN, predseda poroty a Prípravný výbor XIII. ročník MDN rozhodli udeliť:

Cenu za dramaturgiu, za aktívnu spoluprácu s autormi: DSNP v Martine a DAB v Nitre.

Cenu za mužský herecký výkon Mariánovi Slovákovi (DAB) za významovo dynamické stvárnenie postavy Krmčina v inscenácii *Knieža*.

Cenu za ženský herecký výkon Kláre Dubovicovej za charakterovoplastické a obsahovo koncentrované stvárnenie Anny Schillingovej v hre *Mikuláš Kopernik* (DJGT).

Cenu za scénografiu Jánovi Zavorskému (DPDM) za návrh a realizáciu scény k hre *Tartuffe*.

Porota Cenu za réžiu doporučila neudelieť, pretože ani jedna z uvedených inscenácií nedokázala integrovať všetky inscenačné zložky do jednoznačného umeleckého výsledného tvaru.

Novinkou tohtoročnej MDN bolo udelenie Ceny Slovenskej mierovej rady, ktorú získalo DJZ z Prešova za inscenáciu *O. Záhradníka* *Meno pre Michala*.

Porota i Prípravný výbor navrhli doplniť Smernice MDN o Hlavnú cenu, ktorá by vyjadrovala jednotný umelecký divadelný tvar a o Cenu za kostýmové výtvarníctvo. Ďalej navrhli, aby MDN i v budúcich ročníkoch mala pracovný charakter, pretože živé, podnetné a vecné diskusie i semináre prispievajú nielen k tvorivej atmosfére prehliadky, ale zároveň aj objasňujú súčasný stav a nastoľujú závažné problémy slovenského činoherného divadla.

Star Wars

